

Divna Vuksanović

UNAKAŽENA LICA: OGLED IZ SAVREMENE ESTETIKE KOMUNIKACIJA

Estetika danas predstavlja jedan od značajnih medijuma komunikacije, time što posreduje čulnu “neposrednost” i “izvesnost” estetičkih saznanja sa teorijskim, odnosno, razumsko-spekulativnim diskursom. Naime, prvo posredovanje tzv. “čulne neposrednosti” jeste – kako je to u *Fenomenologiji duha* dosledno prikazao još Hegel (Hegel) – upravo jezičko posredovanje. Jezik, kao prvi medijum i medijator pojma istovremeno, apstrakcijom iz čulne neposrednosti u koju je uronjen kao *još-neizdiferenciran*, predstavlja prvo posredovano iskustvo kako razuma/uma tako i čulnosti. Sam način ovog posredovanja predstavlja, makluanovski iskazano, i medij i poruku istovremeno. Dakle, način realizacije čulnosti u jeziku (sfera komunikacija) jeste opšta paradigma estetizacije jezika, odnosno onaj jezik koji posreduje domen vlastite čulnosti, dajući mu prostor za realizaciju u široko primenljivom pojmu komunikacija.

Otuda je estetika komunikacija uslov svakog mogućeg iskustva koje je primarno jezičke prirode. Ali, ona je istovremeno i jedno *aposteriorno* znanje o tom iskustvu. Nadalje, ovaj razumsko-spekulativni diskurs je takođe posredovan, i to preko delovanja tehničke racionalnosti (refleksivnost i spekulativnost) koja je korenito zahvatila svet savremenih komunikacija. No, ova racionalnost je, ujedno, i pretpostavka svakog mogućeg iskustva *ovde* i *sada*, odnosno onaj medijum koji izvodi današnje posredovanje pojma, onako kako su to sugerisali Horkhajmer (Horkheimer) i Adorno (Adorno) u nezaobilaznom elaboratu *Dijalektike prosvetiteljstva*, analizirajući shematizovano delovanje “kulture industrije”, odnosno, savremene industrije zabave. Kako je poznato, sličan interes tehnike u odnosu na savremenu racionalnost iskazao je i Habermas (Habermas), iako je prvobitno teorijska levica, kako se čini, nekritički prihvatila moć tehnike u funkciji progresa ideje / prakse humaniteta.

Nepobitna je činjenica da tehnika danas stoji u osnovi kako čulnosti tako i racionalnosti, ali je njen čulno zahvaćeni um u potpunosti postvaren i instrumentalizovan u korist nje same. Tehnika je, dakle, vlastita mimetika, svet

beskonačnih komunikacijskih podražavanja i *nereflektovanih samorefleksija*, posredstvom kojih se do krajnjih granica estetizuje, odnosno, iscrpljuje stvarnost. Tako “prvobitna stvarnost”, bivajući provučena kroz svet novih medija i tehnicizovanih komunikacija, zadobija svoju prividnu autonomiju, apstrahujući istovremeno od prvobitne “stvarnosti”, prilikom kreiranja jednog sasvim posebnog estetsko-tehnološkog sveta u domenu modernih komunikacija. Medij je, otuda, realnost koja neprestano proizvodi realitet medijacije na relacijama: čulnost – jezik – tehnika.

Ova sfera je ujedno estetska i estetička ukoliko sadrži onaj minimum u sebi postvarene refleksije. To, praktično, znači da je današnja estetika, mišljena kao estetika komunikacija, već uveliko ostvarena u realnosti, i to kao komunikacijska teorija i praksa ujedno. O tome da je svet danas estetizovan u tolikoj meri da estetički “dizajn” diktira zakonomernosti mnoštva refleksnih stvarnosti, ne treba posebno raspravljati. Svet površina i odblesaka, potpuno je nalik lajbnicovskom monadičnom univerzumu, kao apsolutno perceptivnom i do kraja reflektovanom u jednom posve teorijski iskonstruisanom svetu monada. Pri tom je refleksija ovde izjednačena sa percepcijom, dok je komunikacija redukovana na ogledalne odbleske u kojima se umesto predmeta ogledaju sami odblesci, poput mnoštva monada bez “prozora”. Zatečena komunikacijska / medijska praksa ovo dokazuje čak i na najjednostavnijim primerima.

Osvrnimo se, za trenutak, na popularnu BBC-ovu TV seriju za decu *Teletabisi (Teletubbies)*. Medijski jezik, zapravo, ovde progovara kao samoreflektujuća činjenica: začudni svet teletabisa postaje primarni u odnosu na puki “realizam” detinjih svetova, koji se putem malih ekrana ugrađenih na stomacićima simpatičnih dečjih junaka – teletabisa, reflektuje kao sekundarni tj. izvedeni svet, odnosno realistički/objektivistički upakovan medijski produkt. Tako dečji jezik ili – preciznije rečeno – jezik beba direktno korespondira medijskom jeziku, tj. upravo elementarna poruka medija demonstrira perspektivu “rađanja” / “učenja” ovog infantilnog jezika, koji se samouspostavlja kao prvobitna jezička stvarnost. U doslovnoj ravni, objekt-jezik teletabisa je konstitutivan za tzv. realni svet, koji se refleksno-medijski otuđio od nas samih, njegovim tehničkim posredovanjem. Na meta-jezičkom nivou, on je odstupajući od sveta činjenica, i predstavlja neku vrstu interpretacije ili “objašnjenja” ovog sveta, artikulisanog jezikom medija.

Teorija koja je istovremeno i vlastita primena, svoju komunikabilnost realizuje u medijumu čulnosti koji predstavlja zamenu za tradicionalni pojam. Prostor i vreme kao – kantovski definisana – “estetska” čula, sada čine realnost koja je ujedno i realitet tehnički isposredovanog pojma. Svet spektakla, advertajzinga, neobaroknih medijskih slika, tehničko-tehnoloških odnosa i virtuelnih realnosti supstituiše nekadašnji svet tradicionalnog pojma,

brisanjem tzv. ontološke diferencije među njima. To praktično znači gubitak razlike između “suštine” i “pojave”, “ideje” i “manifestacije”, kako je to najavio Benjamin (Benjamin) u svom sazajno-kritičkom predgovoru *Porekla nemačke žalobne igre*, tvrdeći da nema “suštine” bez manifestacije, tj. mimo njenog ispoljavanja. Sva suština je u aktu manifestovanja, i to ne u bilo kakvom, nego upravo u perceptivnom aktu.

Pokušajmo ovu tezu da primenimo na neke od današnjih estetskih fenomena, iskustveno nepoznatih prethodnom dobu. Za to će nam kao primer valjano poslužiti pokušaj jedne nevladine organizacije sa ovih prostora da posredstvom estetskih intervencija na ljudskim licima ukloni razarajuće posledice balkanskih ratova XX veka. Reč je o novoosnovanoj NVO “Unakažena lica” koja je formirana s ciljem prikupljanja donacija u funkciji otklanjanja ožiljaka i različitih vrsta oštećenja kože na licima žrtava ratova u poslednjih desetak godina na prostoru Srbije. Nesumnjivo humana misija ove nevladine organizacije, demonstrira, međutim, i jedno drugo obeležje savremenog doba – nazvanog erom vladavine estetike i ekstaze komunikacija.

Radikalizam navedene Benjaminove teze o podudarnosti “suštine” i “manifestacije/a”, apliciran na ovom primeru, ukazao bi na sledeće moguće posledice koje postavljamo u formi pitanja/zaključaka. Promena je vidljiva već na prvi pogled. Isceljenje ratnih trauma, pokrenuto na ovim prostorima posredstvom programa različitih vladinih i nevladinih organizacija koje deluju u domenu humanitarnog rada sa izbeglim i raseljenim licima ili traumatizovanim građanima – učesnicima ili žrtvama nasilja i ratnih razaranja, kao da je zapalo u ćorsokak. “Unakažene duše” čije su rane duboke i najčešće nevidljive, svakako je teško “sanirati”. Aktuelni komunikacijski i drugi programi koji se realizuju u okviru postojećih trauma-centara, kratkoročno gledano, ne daju uvek poželjne rezultate. Otuda se može reći da “unakažene duše” i dalje žive s nama i pored nas. A šta se, u isto vreme, zbiva s “unakaženim licima” i da li estetika današnjeg doba preuzima na sebe politički zadatak da bar prividno niveliše razlike između “krvnika” i “žrtve”, preostaje da se ispita.

Nije li sintagma “politička korektnost” u današnjem vremenu zamenjena zahtevom za “estetskom korektnošću” o čemu efektno govori čitava jedna, inače veoma popularna, grana medicine – estetska hirurgija, koja pomaže ljudima da se osećaju (“prirodno”) jednakim sa ostalim pripadnicima njihove zajednice. Različite estetske intervencije na ljudskim telima danas, osim slobode eksperimentisanja posredstvom primena novih tehnologija u oblasti medicine koje poprimaju oblik svojevrsnih “telesnih” moda i komunikacija posredstvom veštačkim putem kreiranog personalnog *image*-a, do te mere “estetizuju” razlike, da ih svode na sličnost, odnosno gubitak razlike u ranijem smislu reči. Umesto nekadašnje političke, estetska sloboda i jednakost pre-

uzimaju primat u borbi protiv diskriminacije, nivelišući i otklanjajući sve estetski nepoželjne razlike, prema unapred osmišljenim “tehničkim” standardima humano(idno)g izgleda.

Tako današnja estetska hirurgija, i u manje drastičnim situacijama od onih ratnih i posleratnih, neposredno interveniše u domenu estetskih pojava, brisanjem tragova socijalno-istorijski nepoželjnih događaja, koji se održavaju još jedino u memorijama tzv. “virtuelnih prostora/vremena”. Politički diskurs ovde je očito supstituisan pokretima hirurškog noža i lasera, u svrhu jedne humane estetizacije, te ovim zadobija nekakvu sasvim novu dimenziju, s tendencijom da, intervenišući u domenu pojava, utiče na samu “suštinu”, odnosno identitet u nekadašnjem značenju pojma. “Unakažene duše” stoga ne postoje. One nisu prezentne u stvarnosti ukoliko se izbrišu tragovi patnje i razaranja ispisani na ljudskoj koži. Baš kao što smrt može biti privlačna ako se spektakularno estetizuje, zadobivši, uz pomoć savremene farmakologije, svoj humani lik kroz estetsko-komunikacijsku matricu savremene civilizacije.

Komunikacija je danas maksimalno tehnički isposredovana. Svet maski zamjenjen je medijskim spektaklom, a estetika oblikuje jednu novu vrstu humaniteta, koji niveliše razlike. Fenomen “unakaženih lica” više nećemo sretati u “stvarnosti” osim na TV ili kompjuterskom ekranu. Horror filmovi i video-igrice sa scenama užasa i nasilja postaju naša primarna stvarnost, u onoj sekundarnoj smo nasmejani i lepi.

Divna Vuksanović

SCARFACE: ESSAY IN CONTEMPORARY AESTHETICS OF COMMUNICATION

Summary

This paper problematizes the status of two disciplines, contemporary aesthetics and media theory, especially in the new form in which they now appear: the aesthetics of communication. Aesthetics, as it is currently being applied in the vast area of communications, creates in the domain of values profound ethical and aesthetic problems. Today, through the electronic approach, the sensual medium of communications, with its sensual/digital language, has managed to affect and change our complete system of values. The outcome of this is, on the one hand, the radical split between ethical and aesthetic values, and on the other the emergence of the ‘emancipated’ aesthetic point of view, which has generated the global system of values called “the new aesthetic era,” in which theoretical and practical aesthetics is reduced to an instrument in the hands of a brutally commercialized and profit oriented world.